

Ovládnutie zákonodarných a výkonných orgánov po februári 1948 na Slovensku a *Ústava 9. mája*

Tomáš Černák

Februárové udalosti v roku 1948 znamenali definitívne nastolenie komunistického režimu v Československej republike (ČSR) a koniec tzv. riadenej demokracie, ktorá bola v obnovenej, ľudovo-demokratickej republike nastolená po skončení druhej svetovej vojny. Február 1948 tak predstavuje v dejinách Slovákov i Čechov zásadný historický medzník, ktorým sa začala vyše štyridsaťročná etapa vlády jednej strany. Komunisti okrem čistiek v rámci celej spoločnosti pristúpili krátko po prevzatí moci aj k presadeniu svojho monopolu v zákonodarných a výkonných orgánoch. Vďaka tomuto kroku mohli o niečo neskôr bez problémov schváliť ústavu, ktorá vyšla z ich dielne.

Praktické ovládnutie štátnych, resp. slovenských národných orgánov sa začalo realizovať počas februárovej krízy a hlavne v nasledujúcich dňoch a týždňoch. V prvej fáze sa uskutočňovalo najmä pomocou čistiek, ktoré realizovali Akčné výbory Národného frontu. Za čistku možno označiť nielen pozbavovanie mandátu členov Slovenskej národnej rady (SNR) za Demokratickú stranu (DS), ale i Gustávom Husákom svojvoľné odvolanie demokratických povereníkov ešte z 21. februára 1948. Po tomto akte bolo totiž zloženie Zboru povereníkov i jeho ďalšia činnosť plne v rukách vedenia Komunistickej strany Slovenska (KSS) a to isté sa týkalo i SNR. Komunisti mali jasný plán ako dostať pod svoju kontrolu zákonodarné a výkonné orgány a to tak na Slovensku, ako i v celoštátnom meradle. Po februári 1948 sa zmenila i štruktúra Národného frontu, do ktorého boli pribraté spoločenské organizácie riadené a kontrolované Komunistickej stranou Československa (KSČ). Nekomunistické strany sa premenili vplyvom čistiek a vnútorného rozkladu na strany satelitné, čo znamenalo, že Národný front sa tak stal v podstate bezvýznamným a plnil iba úlohu akejsi prevodovej páky.

Prvotná „očista“ sa v SNR uskutočnila behom 27. februára 1948, kedy bolo odvolaných 21 jej členov za DS a jeden z radov KSS. Funkcie podpredsedu i člena SNR sa vzdal Andrej Cvinček. V ten istý deň predniesol Gustáv Husák oklieštenému Predsedníctvu SNR návrh na zloženie nového Zboru povereníkov, ako aj návrh na zrušenie Povereníctva informácií, ktorého agenda mala byť pridelená Predsedníctvu Zboru povereníkov a Povereníctvu školstva a osvetu.¹ Predsedníctvo ÚV KSS si dopredu preverilo kandidátku

¹ RÁKOŠ, Elo – RUDOHRADSKÝ, Štefan. *Slovenské národné orgány 1943-1968*. Bratislava : Slovenská archívna správa, 1971, s. 136.

na nových členov SNR. Bez schválenia vedúcich funkcionárov KSS nemohol byť do SNR kooptovaný žiaden jej člen. Vo väčšine prípadov, keď bolo potrebné vyriešiť z hľadiska komunistov dôležitý problém, Predsedníctvo alebo Sekretariát vytvorili špeciálnu komisiu, ktorá sa ním zaoberala. Ohľadne preskúmania kandidátky do SNR bola takáto komisia vytvorená v zložení Karol Šmidke, Ivan Horváth a Július Viktory. Mala za úlohu „zistiť, ktorí náhradníci za DS sú členmi KSS alebo ktorých možno do KSS získať, a SNR sa doplní týmito členmi.“²

Pri otázke doplnenia Predsedníctva SNR mal v konečnej fáze rozhodnúť Sekretariát ÚV KSS po podaní návrhu zo strany Karola Šmidkeho a Ivana Horvátha. Rovnako sa buď na Predsedníctve alebo Sekretariáte ÚV KSS prerokovával najbližší program zasadania SNR či iné otázky spojené s Národnou radou. Napríklad Predsedníctvo ÚV KSS sa krátko po vyriešení februárovej krízy uznieslo, že „zasadnutie SNR sa bude môcť zvolať až bude môcť Zbor povereníkov predniesť svoje programové vyhlásenie.“³

Predsedníctvo ÚV KSS sa situácii v Zbore povereníkov venovalo na svojom zasadaní 1. marca 1948. Koloman Moškovič a Július Bránik boli napríklad na zasadaní poverení vypracovaním konkrétneho návrhu na koordinovanie činnosti jednotlivých povereníctiev, vrátane ich personálneho obsadenia.⁴ Ďalej komisia v zložení Július Bránik, Ľudovít Benada, Štefan Gažík a Samuel Takáč mala prideliť členov KSS na tie povereníctva, ktoré pred februárovým udalosťami patrili DS. V praxi to znamenalo zaplnenie uprázdnených miest po prvotnej čistke komunistami. Podľa rozhodnutia Predsedníctva musel mať tiež každý povereník „súdržku oddanú strane, ktorým budú diktovať plány pre Predsedníctvo ÚV.“⁵ Dokonca už v tomto čase bol Ivan Horváth poverený vypracovaním zoznamu spoľahlivých ľudí, ktorých by bolo možné uvoľniť pre pôsobenie v diplomatických službách. Teda i budúci diplomati (a nešlo len o veľvyslancov či vyslancov) a pracovníci v diplomatických službách mali byť preverení komunisti.

Dokonca aj návrh predsedu Zboru povereníkov Gustáva Husáka, ktorý bol sám členom Predsedníctva ÚV KSS, na programové vyhlásenie IX. Zboru povereníkov prerokovala a schválila komisia, ktorej členom bol síce i Gustáv Husák, ale tiež Viliam Široký, Štefan Bašťovanský, Edo Friš a Karol Šmidke.⁶ Predsedníctvo taktiež vydávalo pokyny jednotlivým povereníkom, čo konkrétne majú vo svojom rezorte robiť, akým otázkam

² Slovenský národný archív (SNA), fond (f.) ÚV KSS – Predsedníctvo, škatuľa (šk.) číslo (č.) 789. Zasadanie Predsedníctva ÚV KSS zo dňa 16. marca 1948.

³ *Tamže*, Zasadanie Predsedníctva ÚV KSS zo dňa 1. marca 1948.

⁴ *Tamže*.

⁵ *Tamže*.

⁶ Ref. 2.

sa venovať a pod. Na zasadaní Predsedníctva z 1. marca 1948 sa napríklad hospodárskym povereníkom určilo, aby preskúmali uvažovanie národných správ.⁷ Zákonodarné i výkonné orgány tak v podstate hneď po februárových udalostiach stratili svoje nezávislé postavenie a stali sa poslušným nástrojom v rukách komunistickej strany.

Keď čs. vláda 5. marca 1948 vyjadrila súhlas so zložením nového Zboru povereníkov, mohlo Predsedníctvo SNR o deň neskôr v zložení Karol Šmidke (zastupujúci predseda), Ivan Horváth a Anton Granatier vymenovať v poradí už IX. Zbor povereníkov na čele s Gustávom Husákom. Doplnený a zreorganizovaný Zbor povereníkov sa zišiel na svojom prvom zasadaní 8. marca 1948, teda ešte pred oficiálnym vyslovením dôvery na pôde SNR. Predseda Zboru povereníkov Gustáv Husák v stručnosti zhodnotil ukončenú politickú krízu, odsúdil vedenie DS a vedenia ďalších „reakčných“ strán a vysvetlil svoj postup počas februárových dní. Z Husákovej krátkej správy sa tiež napríklad možno dozvedieť, že v dňoch 1. – 2. marca 1948 sa uskutočnil predbežný sľub na pôde Predsedníctva SNR, po ktorom sa povereníci ujali svojich úradov. Husák ďalej povedal : *„Práca v jednotlivých rezortoch beží už po celý týždeň a pri prvom zasadaní nového Zboru povereníkov vyslovujem presvedčenie, že bez zástupcov reakčnej a medzičasom rozpadnutej Demokratickej strany bude nový Zbor povereníkov plniť vládny i svoj program dôsledne...Prosím vás, aby ste moju správu vzali na vedomie, môj postup i opatrenia v krízových dňoch aby Zbor povereníkov schválil.“*⁸

Husák ďalej predniesol i správu o bezpečnostnej situácii na Slovensku, podľa ktorej bol na celom území pokoj, poriadok a obyvateľstvo sa plne venovalo svojej práci. Zbor povereníkov prostredníctvom povereníka vnútra Daniela Okáliho vyslovil *„podakovanie Zboru národnej bezpečnosti, orgánom Štátnej bezpečnosti, závodom a akčným výborom za to, že v dňoch politickej krízy pokračovala výroba nerušená a že pokoj nebol nikdy vážne narušený.“*⁹ Zároveň sa Zbor povereníkov začal zaoberať aj otázkou zriadenia pracovných táborov a to najmä pre osoby, ktoré svojou činnosťou ohrozujú výstavbu štátu, jeho ľudovo-demokratický režim, verejnú bezpečnosť, pokoj a poriadok alebo úmyselne rozvracajú verejné zásobovanie a hospodársku konsolidáciu štátu.¹⁰ Tieto kritéria sa dali aplikovať v podstate na každého a tak išlo o jedno z prvých rokovaní Zboru povereníkov o perzekučných opatreniach voči oponentom práve nastoleného režimu.

KSS disponovala v Zbore povereníkov silnejším zastúpením, než KSČ v rekonštruovanej Gottwaldovej vláde. Zbor povereníkov mal totiž zo štrnástich členov osem

⁷ Ref. 3.

⁸ SNA, f. Úrad Predsedníctva Zboru povereníkov, šk. č. 31. Zasadanie zo dňa 8. 3. 1948.

⁹ *Tamže.*

¹⁰ *Tamže.*

povereníkov za KSS, avšak zástupca odborov František Zupka i zástupca odbojových zložiek Július Viktory boli tiež členmi KSS. Zvyšní štyria povereníci s komunistami spolupracovali.¹¹ Zbor povereníkov sa následne zišiel 10. marca 1948 (o deň neskôr bola vyslovená dôvera rekonštruovanej vláde Klementa Gottwalda v Ústavodarnom národnom zhromaždení) v budove Predsedníctva vlády v Prahe, kde jeho členovia zložili sľub do rúk predsedu vlády Klementa Gottwalda. Ten pred zhromaždením povereníkmi okrem iného povedal: „*Chcel by som zdôrazniť, že nové pomery nám tiež umožnia vypracovať definitívne novú ústavu a v nej zakotviť i úpravu pomerov medzi Čechmi a Slovákmi. Nová vláda samozrejme trvá v tejto otázke na košickom vládnom programe, na magne charte s prihliadnutím na praktické skúsenosti, ktoré sme v novej republike získali. Nepochybné aj tento fakt prispeje k posilneniu bratských zväzkov našich národov a upevneniu našej štátnej jednoty.*“¹²

Ako si neskôr ukážeme, otázka slovenských národných orgánov nebola v novej ústave riešená tým spôsobom, ako to prezentoval Klement Gottwald a už vôbec nie podľa predstáv slovenských komunistických špičiek. V tomto období ale slovenskí národne orientovaní komunisti okolo Gustáva Husáka stále verili, že práve nové pomery umožnia definitívne vyriešiť postavenie i právne zakotvenie slovenských národných orgánov. Husák v tejto súvislosti následne odpovedal na Gottwaldov prejav, pričom sa vo svojom príhovore otvorene dotkol otázky postavenia národných orgánov a ich ústavného zabezpečenia. Predseda Zboru povereníkov hovoril o predpokladoch na rovnomerný vývoj celého štátu a jasne zdôraznil potrebu ústavného upevnenia tých zásad, „*na ktorých sa naše národy zišli v spoločnom štáte po rokoch poroby.*“¹³ Aj z týchto slov bolo badať, že slovenská otázka v povedomí stále rezonovala a nič na tom nezmenili ani februárové udalosti.

SNR sa zišla v dňoch 12. – 13. marca 1948. V prvý deň zasadania bolo podľa stenografického záznamu prítomných šesťdesiatpäť poslancov a SNR tak bola uznášaná

¹¹ Personálne zloženie IX. Zboru povereníkov: predseda Gustáv Husák (KSS), podpredseda Jozef Mjartan (zástupca opozície v DS), povereník vnútra Daniel Okáli (KSS), povereník spravodlivosti Július Viktory (odbojové zložky a taktiež člen KSS), povereník financií Ján Púll (KSS), povereník priemyslu a obchodu Jozef Šoltész (KSS), povereník výživy a zásobovania Michal Chudík (KSS), povereník pôdohospodárstva a pozemkovej reformy Michal Falt'an (KSS), povereník školstva a osvetu Ladislav Novomeský (KSS), povereník sociálnej starostlivosti František Zupka (SOR a taktiež člen KSS), povereník dopravy Kazimír Bezek (KSS), povereník pôšt Pavol Blaho (Strana slobody), povereník techniky Jozef Lukačovič (zástupca opozície v DS) a povereník zdravotníctva Ján Bečko (Sociálna demokracia na Slovensku). Z funkcie povereníka pôšt bol zakrátko odvolaný Pavol Blaho, ktorého rezort dočasne prevzal povereník dopravy Kazimír Bezek, čím sa počet členov KSS v IX. Zbore povereníkov ešte zvýšil. Pozri RÁKOŠ – RUDOHRADESKÝ, ref. 1, s. 501.

¹² Národní archiv (NA), f. ÚV KSČ – Klement Gottwald, 1261/3, zv. 20. Prejav k novému Zboru povereníkov zo dňa 10. 3. 1948. Pozri tiež: *Rudé právo*, roč. 28, č. 60, s. 1.

¹³ *Pravda*, roč. 29, č. 60, s. 1.

schopná.¹⁴ Na návrh Antona Rašlu následne členovia SNR zvolili za predsedu Karola Šmidkeho, ktorý dovtedy vykonával funkciu zastupujúceho, resp. úradujúceho predsedu. Do Šmidkeho rúk zložili 13. marca sľub aj noví členovia Zboru povereníkov. Gustáv Husák pri tom zdôraznil, že nový Zbor povereníkov bude všestranne podporovať prácu SNR a zároveň vyslovil presvedčenie, že aj SNR bude plniť svoje úlohy presne tak, ako v časoch Povstania. Karol Šmidke vo svojej odpovedi povedal, že *„štrukturálne zmeny, ktoré nastali v našich národných orgánoch, sú zábezpeku ľudovodemokratického vývoja u nás. Som presvedčený, že ak v uplynulej dobe nebolo úzkej spolupráce medzi SNR a Zborom povereníkov, tak dnes v dôsledku zmien, ktoré v nich nastali, uskutoční sa tak prepotrebná spolupráca týchto významných celonárodných orgánov.“*¹⁵

IX. Zboru povereníkov vyslovila SNR dôveru 22. marca 1948, keď všetkých 66 prítomných poslancov hlasovalo kladne, pritom formálnu väčšinu v SNR mali stále iné politické strany a nie komunisti.¹⁶ S vyslovením jednomyselnej dôvery však neboli žiadne ťažkosti, keďže SNR už bola v tomto období „očistená“. Predseda Zboru povereníkov Gustáv Husák predniesol na zasadnutí programové vyhlásenie, v ktorom začal historickým exkurzom odvolávajúc sa na revolučné udalosti z roku 1848, na národnostný i sociálny útlak a na vykorisťovanie Slovákov počas prvej republiky zo strany českého kapitálu. Ďalej Husák prešiel k vojnovým rokom, Povstaniu a povojnovej obnove Slovenska. Veľký priestor venoval „reakčnej“ politike DS, jej údajným stykom zo zahraničnom emigráciou a sabotáži roľníckej politiky. Ostrému odsúdeniu DS venoval v podstate asi tretinu priestoru z programového vyhlásenia IX. Zboru povereníkov a až následne prešiel na konkrétne úlohy v práci tohto slovenského výkonného orgánu.

Keďže do volieb zostával krátky čas, programové vyhlásenie sa sústredilo len na najnaliehavejšie úlohy v krátkom časovom horizonte. Husák tieto úlohy stručne rozdelil na tri časti : *„1. Dohnať všetko to, čo bolo zameškané z programu doterajšieho Zboru povereníkov, z budovateľského programu vlády, napraviť chyby a nedostatky, ktoré spôsobila nedbalosť a sabotáž reakčných činiteľov v národných orgánoch, štátnom a hospodárskom aparáte. 2. uviesť do života uznesenia zjazdu závodných rád, odbojových skupín a roľníckych komisií z februára 1948 tak, ako to vláda a parlament už pripravujú. 3. Treťou úlohou je po doterajších zlých skúsenostiach definitívne zabezpečiť ľudovodemokratický režim*

¹⁴ Slovenská národná rada 1948, Stenoprotokoly, 14. zasadanie, 12. 3. 1948. [online] Dostupné na internete: <<http://www.psp.cz/eknih/1946snr/stenprot/014schuz/s014001.htm>>

¹⁵ *Pravda*, roč. 29, č. 64, s. 3.

¹⁶ Viac k problematike pozri BARNOVSKÝ, Michal. Preberanie moci a pofebruárová očista. In BARNOVSKÝ, Michal (Ed.). *Od diktatúry k diktatúre. Slovensko v rokoch 1945-1953*. Bratislava : VEDA, 1995, s. 90.

na Slovensku a znemožniť oživenie rozvratnej činnosti reakcie.“¹⁷ Posledný tretí bod jasne naznačil, ako sa bude postupovať voči prípadnej opozícii. Inak sa programové vyhlásenie sústredilo predovšetkým na roľnícku problematiku.

Dôvera celoštátnej vláde bola vyslovená, ako už bolo povedané ÚNZ ešte 11. marca 1948. Vyslovenie dôvery sa však sprvu nejavilo až tak samozrejmé, ako to bolo o pár dní neskôr na Slovensku, kde boli obavy ohľadne možných komplikácií nepomerne menšie. Funkcionári KSČ preto zvolili v celoštátnom parlamente taktiku overenia si postoja každého jedného poslanca zvlášť. Odmietli rokovať s poslaneckými klubmi, keďže predpokladali, že tým by iba zvýšili možnosť opozičných postojov. Po takomto kádrovaní teda oslovili 229 poslancov z 300 členného parlamentu, čo bola dostatočná väčšina. Z týchto 229 poslancov odmietlo ponuku komunistov na vyslovenie dôvery rekonštruovanej Gottwaldovej vláde iba šesť poslancov a teda zostal stále dostatočný počet 223.¹⁸ Podstatná väčšina parlamentu, pričom početnú prevahu mali stále nekomunisti nad komunistami, sa rozhodla hlasovať za Gottwaldovu vládu a tým i posvätiť výsledok februárových udalostí. Zo slovenských nekomunistov bolo oslovených 22 členov DS (dva ponuku neprijali) a traja zástupcovia Strany slobody.¹⁹

Predsedníctvo ÚV KSČ sa situáciou v parlamente zaoberalo na svojom zasadaní 4. marca 1948. Komunistickú väčšinu mal zabezpečiť parlamentný akčný výbor, ktorý bol vytvorený ako pomocný orgán Ústredného akčného výboru Národného frontu.²⁰ Komunisti nechceli zatiaľ robiť žiadne radikálne zásahy do parlamentu i jeho výborov a táto taktika sa im vyplatila. Vďaka presvedčovaniu, ale najmä vďaka osobným pohovorom s jednotlivými poslancami, často spojenými s vyhrázaním sa, dosiahli svoj cieľ, resp. ho aj o kúsok prekročili. V deň hlasovania, v nedeľu 11. marca, sa totiž zišlo nakoniec až 230 poslancov, ktorí jednomyselne schválili programové vyhlásenie vlády Klementa Gotwalda. Nikto z prítomných nebol proti a ani sa nikto nezdržal hlasovania.²¹ Bolo evidentné, že nekomunistickí poslanci dostali strach, prípadne si chceli zabezpečiť svoju vlastnú existenciu aj v nových politických pomeroch.

Za poslanecký klub KSS prehovoril ešte pred samotným hlasovaním Štefan Bašťovanský, ktorý pozdravil Gottwaldovu vládu nielen menom slovenských komunistov,

¹⁷ Programové vyhlásenie IX. Zboru povereníkov pozri napr. HUSÁK, Gustáv. *Z bojov o dnešok*. Bratislava : Pravda, 1973, s. 312-326.

¹⁸ VEBER, Václav. *Osudové únorové dny*. Praha : NLN, 2008, s. 351-352.

¹⁹ VEBER, ref. 18, s. 351.

²⁰ NA, f. ÚV KSČ – Předsednictvo, 1945-1954, mikrofilm, zv. 2. Zasadanie Predsedníctva ÚV KSČ zo dňa 4. 3. 1948.

²¹ Ústavodárné národní shromáždění republiky Československé, Stenoprotokoly, 95. schůdza, 11. 3. 1948. [online] Dostupné na internete: <<http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/095schuz/s095001.htm>>

ale menom celého Slovenska. Použil pri tom termíny „slovenský národ“, „slovenský ľud“ či „slovenský pracujúci ľud“ a už z úvodu jeho reči bolo zjavné, že sa KSS začala veľmi rýchlo štylizovať do úlohy vedúcej sily na Slovensku, ktorá má jediná právo hovoriť v mene všetkých Slovákov. Bašťovanský však hovoril aj o zocelení bratstva českého a slovenského národa a jednote republiky. Väčšia časť jeho reči sa týkala útokov voči DS, jej predstaviteľom a až v závere prešiel ku konkrétnym bodom dotýkajúcim sa života obyvateľov. Spomenul uzákonenie národného poistenia, roľnícke zákony a najmä vyvlastnenie pôdy nad 50 hektárov, plánovaný zákon o živnostenskej dani a znárodnenie podnikov nad 50 zamestnancov. Čo sa týkalo problematiky súvisiacej priamo so Slovenskom, Bašťovanský videl najnaliehavejší problém v urýchlennom dokončení pozemkovej reformy, ktorej mala všemožne brániť „reakcia“ vo vnútri DS.²²

Štefan Bašťovanský, podobne ako i ďalší komunistickí funkcionári, sa zároveň jasne vyslovil, že *„je správne, ak vláda vo svojom vyhlásení zdôrazňuje ochranu súkromného vlastníctva pôdy do 50 hektárov a malých i stredných podnikov do 50 zamestnancov a ak vyhlasuje, že túto ochranu hodlá zaistiť i ústavne. Treba raz a navždy urobiť rázny koniec nezodpovedným rečiam a klebetám o postupnom zrušení súkromného vlastníctva vôbec.“*²³ Nepochybne viacerí komunistickí funkcionári počítali v tomto období so zachovaním súkromného vlastníctva a živností, avšak opak sa ukázal pravdou. Bašťovanského slová vyzneli v kontexte nasledujúceho vývoja do prázdna. Rovnako ako jeho slová o novej pripravovanej ústave. Tá podľa neho *„bude kodifikovať všetky výsledky bojov a práce nášho ľudu a zakotví aj zásady novej bratskej a spravodlivej úpravy pomeru Čechov a Slovákov v duchu košického vládneho programu. Bude to veľká výhra našich národov i výraz sily našej spoločnej a nedeliteľnej Československej republiky.“*²⁴

Okrem Štefana Bašťovanského prehovorili v ÚNZ aj ďalší slovenskí poslanci, menovite Milan Polák, Jozef Brúha a Jozef Styk. Milan Polák vystúpil presne v duchu svojej dovtedajšej spolupráce s komunistami, v ktorej pokračoval aj na pôde SNR či inde. Úplne zavrhol DS a najmä jej bývalé vedenie, plne sa stotožnil s cieľmi komunistickej strany a dokonca jej verejne poďakoval. Išlo o mimoriadne servilný prejav voči novej vládnej moci. Jozef Brúha mal triezvejší prejav než Polák, ale tiež plne podporil Gottwaldovu vládu, ktorá údajne *„nie je nijako v rozpore s naším kresťanským, sociálnym programom.“*²⁵ Brúha ďalej

²² Ústavodárné národní shromáždění republiky Československé, Stenoprotokoly, 95. schôdza, 11. 3. 1948. [online] Dostupné na internete: <<http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/095schuz/s095001.htm>>.

²³ Tamže.

²⁴ Tamže.

²⁵ Tamže.

vyhlásil, že Strana slobody nemá záujem o skompromitovaných členov DS. Bývalý poverenik Jozef Styk prehovoril menom „*dištancovaných poslancov DS*“, ktorí sa nepovažovali „*v nijakom prípade za opozíciu*“ a taktiež sa vyslovil za program Gottwaldovej vlády.²⁶

Po schválení programového vyhlásenia Gottwaldovej vlády už nič nestálo v ceste k uskutočneniu dôležitých štátno-politických aktov, pričom aj tu komunisti dôkladne využili svoje vládnuce postavenie. Prvým takýmto aktom bolo prijatie ústavy, ktorú ÚNZ schválilo 9. mája 1948. Na jej prijatí sa pracovalo v podstate už od roku 1946 a išlo o dlhodobý i zložitý proces, ktorý bol v predfebruárovom období plný sporov, najmä ohľadne ústavného zakotvenia slovenských národných orgánov či otázky súkromného vlastníctva a pod. Prijatie novej ústavy však bolo nevyhnutné. Po skončení druhej svetovej vojny totiž formálne stále platila v ČSR ústava z roku 1920, i keď nie v úplnej podobe a viaceré jej body boli v reálnej praxi zmenené, prípadne sa nerešpektovali vôbec.²⁷ Ako napísal český právny historik Petr Beránek „*ústava z roku 1920 bola v období tretej republiky z veľkej časti iba odumierajúcim dokumentom, ktorý od prijatia Mníchovskej dohody iba živoril a strácal na význame.*“²⁸

Príprava novej ústavy bola hlavnou úlohou ÚNZ, ktoré vzišlo z volieb v roku 1946 a táto úloha bola dokonca zakotvená v ústavnom zákone z 11. apríla 1946.²⁹ Vytvoril sa zvláštny ústavný výbor zložený z tridsiatich šiestich zástupcov všetkých politických strán a zvolených na základe zásady pomerného zastúpenia, teda podľa výsledkov volieb. Vo vedení ústavného výboru Slovensko zastupoval Štefan Kočvara z DS ako jeho podpredseda a Ladislav Holdoš z KSS ako zapisovateľ. V rámci ústavného výboru sa ďalej vytvorila subkomisia majúca za úlohu pripraviť samotný text ústavy, kde slovenské politické strany okrem Kočvaru a Holdoša zastupoval ešte aj Ivan Frlička zo Strany práce. Rokovania o novej ústave prebiehali za zložitej vnútro politickej situácie, ktorá nutne ovplyvňovala prácu ústavného výboru. Svoje často úplne protichodné návrhy predložili národní socialisti, sociálni demokrati, slovenskí demokrati, ľudovci, Strana slobody a samozrejme komunisti.³⁰

K problematike slovenských národných orgánov boli vypracované pred februárom 1948 dva návrhy, pričom prvý z nich predpokladal pre SNR širšie právomoci i väčšiu autonómiu a naopak druhý variant tieto právomoci výrazne okliešťoval. Netreba zdôrazňovať, že najmä národní socialisti by sa najradšej v tej či onej podobe vrátili k ústave z roku 1920

²⁶ Ref. 22.

²⁷ Týkalo sa to predovšetkým postavenia nemeckej a maďarskej menšiny, zrušenia dvojkomorového parlamentu alebo existencie slovenských národných orgánov, ktoré ústava z roku 1920 nepoznala.

²⁸ BERÁNEK, Petr. *Češi a Slováci. Státoprávní uspořádání v letech 1944-1969*. Praha : Fortuna, 2011, s. 180.

²⁹ Išlo o ústavný zákon č. 65/1946 o ÚNZ.

³⁰ K problematike prípravy ústavy v rokoch 1946-1948 pozri napr.: KAPLAN, Karel. *Příprava ústavy v ČSR v letech 1946-1948. Diskuse v Národní frontě a názory expertů*. Praha : ÚSD AV ČR , 1993, 348 s., BERÁNEK, ref. 28, s. 179-229; BEŇA, Jozef. *Vývoj slovenského právneho poriadku*. Banská Bystrica : Iris, 2002, 391 s.

a slovenské národné orgány chceli zredukovať na minimálnu možnú mieru. V skutočnosti však ani komunistický návrh nebol z pohľadu Slovenska o nič lepší. Ak chceli zástupcovia KSČ a KSS vystupovať pri otázke ústavy voči svojim nekomunistickým partnerom jednotne, museli sa najprv dohodnúť sami medzi sebou. Resp. nemalo ísť o dohodu, ale o direktívne rešpektovanie smerníc vedenia KSČ slovenskými komunistami.

KSČ teda vypracovala vlastný návrh a následne ho predložila vedeniu KSS. Návrh sledoval zachovanie asymetrického modelu a vychádzal z tzv. tretej pražskej dohody. Išlo o silne centralistický návrh, ktorý počítal s úplným podriadením Zboru povereníkov centrálnej vláde a s minimálnymi právomocami SNR. Prvá porada o tomto návrhu sa konala ešte 31. marca 1947 a za KSS sa jej zúčastnil Karol Šmidke a Július Viktory. Obaja väčšinu návrhov skutočne prijali, žiadali iba vytvorenie akéhosi nezávislého orgánu, ktorý by sledoval či SNR neprekračuje svoje právomoci (v pôvodnom návrhu KSČ mala túto funkciu plniť vláda).³¹ Druhou požiadavkou slovenských komunistov bolo taxatívne vymedzenie právomocí budúceho Národného zhromaždenia.³²

Oba návrhy boli odmietnuté a do ďalšieho návrhu sa nedostali. Ten bol vypracovaný v decembri 1947 a vedenie KSS k nemu poslalo svoje návrhy 18. decembra 1947. Ich autorom bol oficiálne Ladislav Holdoš.³³ Pripomienky KSS boli v podstate rovnaké, aké predniesli Šmidke s Viktorym v marci toho istého roka. Opätovne požadovali presne stanoviť právomoci Národného zhromaždenia v intenciách Prvej a Druhej pražskej dohody, kompetenčné spory mal riešiť rozhodcovský súd paritne zložený z Čechov a Slovákov, prípadne prezident republiky. Zbor povereníkov mal menovať predsedu vlády na návrh Predsedníctva SNR. Predsedníctvo ÚV KSČ sa na svojom zasadnutí 26. januára 1948 rozhodlo vytvoriť komisiu majúcu za úlohu dopracovať kapitolu ústavy týkajúcu sa Slovenska.³⁴ Začiatkom februára sa u ministra informácií a zároveň i člena Predsedníctva ÚV KSČ Václava Kopeckého konala porada tejto komisie (jej užšie zloženie), na ktorej sa znovu ignorovali pripomienky zástupcov KSS.

V tejto podobe sa tak zrodil spoločný návrh KSČ a KSS, ktorý by sa mal skôr označiť za návrh nanútený a direktívne presadený vedením KSČ. Slovenské národné orgány mali byť podľa tohto návrhu vystavené pod silnú kontrolu centrálnej vlády. Komunistický návrh sa

³¹ RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1945-1992*. Bratislava : Academic Electronic Press, 1998 , s. 58.

³² *Tamže*.

³³ Podľa záverov Barnabitskej komisie nebol tento návrh schválený ÚV KSS. Pozri *NA*, f. ÚV KSČ, 03/10, zv. 13. Poznámky k štátoprávnomu usporiadaniu vzťahov medzi českým a slovenským národom po februári 1948.

³⁴ *NA*, f. ÚV KSČ – Predsedníctvo, 1945-1954 , zv. 2 (mikrofilm). Zasadanie Predsedníctva ÚV KSČ zo dňa 26. 1. 1948. KSS zastupovali v komisii Viliam Široký, Jozef Šoltész, Július Viktory a Ladislav Holdoš.

skutočne v mnohom nelíšil od návrhov českých nekomunistických strán. Je zjavné, že zo strany slovenských komunistov muselo ísť o veľký ústupok spôsobený vtedajšími politickými pomermi a podriadenia sa záujmom strany pri mocenskom zápase. Treba si totiž uvedomiť, že tieto návrhy boli predložené začiatkom februára 1948, teda ešte pred definitívnym vyriešením otázky „kto z koho“.³⁵ Prípadné protesty či odpor funkcionárov KSS boli pri fungovaní tzv. demokratického centralizmu a straníckej disciplíny nemysliteľné.

Naopak návrh z dielne DS bol konkrétnejší a predpokladal pre slovenské národné orgány oveľa väčšie právomoci než návrh komunistov. Demokrati pomerne presne vymedzili, čo má byť v kompetencii centrálnych a čo slovenských národných orgánov, pričom sa snažili minimalizovať možné kompetenčné konflikty. Ak by aj v budúcnosti prišlo k sporom a nejasnostiam, navrhli, aby o nich rozhodovala Štátna rada paritne zložená z českých a slovenských zástupcov. Jej závery by potom boli záväzné. Návrh DS ponechával dôležité postavenie centrálnej vláde, ale zároveň odstránil či minimalizoval schvaľovanie nariadení prijatých na pôde SNR zo strany vlády a podobne i Zbor povereníkov by nemal priamu zodpovednosť voči vláde. Tento návrh však nemal za daných politických pomerov reálnu šancu na úspech.³⁶ Kvôli februárovým udalostiam sa však stanoviská jednotlivých strán už nestihli prerokovať, vrátane kapitoly o slovenských národných orgánoch.

Spory o charakter novej ústavy teda prebiehali aj v predvečer februára 1948, i keď zo strany komunistov bola táto otázka podriadená boju o moc a nebola primárne na programe dňa. Napriek tomu Gustáv Husák v článku *Národní socialisti a slovenský národ*, ktorý vyšiel na stránkach *Nového slova* 21. februára 1948 zaútočil na brožúru národných socialistov *O novej ústave*, v ktorej prezentovali svoje názory nielen na nové znenie ústavy, ale i na postavenie Slovenska a jeho orgánov v republike.³⁷ Husák národných socialistov ostro napadol, keďže vo svojom oficiálnom návrhu neustále odmietali uznať existenciu slovenského národa a chceli zrušiť slovenské národné orgány. Zároveň poukázal na problémy s prípravou ústavy v prvej polovici februára 1948: „V poslednom čase venovala verejnosť zvýšenú pozornosť ústave. Ústavný výbor sa dostal do slepej uličky, politické strany majú rozdielne mienky. Jednak o celkovej koncepcii ústavy...a potom o postavení Slovenska. Okolo tejto otázky sa chodí ako okolo horúcej kaše.“³⁸

³⁵ Návrhy jednotlivých politických strán sa premietli do tzv. sumarizačného dokumentu zo dňa 6. 2. 1948.

³⁶ Návrh DS na znenie novej ústavy pozri napr. BERÁNEK, ref. 28, s. 212-216.

³⁷ Husákov článok vyšiel síce 21. 2. 1948 a teda na začiatku vládnej krízy, z jeho obsahu je však zrejmé, že musel byť koncipovaný minimálne niekoľko dní predtým. Husák sa v ňom práve prepuknutej krízy vôbec nedotýka. Husák text publikoval pod menom P. Trnka. Pozri HUSÁK, Gustáv. *Zápas o zajtrajšok*. Bratislava : Obroda, 1948, s. 249-255.

³⁸ *Tamže*.

Treba však zároveň dodať, že Husák v článku nepriniesol žiaden konkrétny návrh na riešenie ústavného postavenia Slovenska a jeho orgánov a obmedzil sa len na útoky voči politike národných socialistov. Jeho článok bol len jedným z ďalších atakov komunistov proti nekomunistickým stranám, pričom tentokrát Husák využil problematiku ústavy a neústupné zotrvávanie národných socialistov na teórii jednotného československého národa. Husák to nakoniec formuloval veľmi jasne: „*Slováci sa môžu medzi sebou žrať o hocičo, ale o svojej národnej existencii majú názory a stanoviská jednotné a úplne pevné. Preto je postoj národných socialistov k slovenskému národu odsúdený na potupný zánik.*“³⁹ Po februárových udalostiach vyznel národnosocialistický návrh naozaj do stratena, avšak ani slovenskí národne orientovaní komunisti nedokázali presadiť v rámci novej ústavy svoje predstavy. Pri tom väčšina vedenia KSS, resp. jeho povstalecká garnitúra sa domnievala, že po februári 1948 nastala „*priaznivá politická klíma pre posilnenie a zakotvenie federatívnych základov na princípe rovný s rovným.*“⁴⁰

V priebehu marca 1948, po vyriešení vládnej krízy sa opätovne rozbehli prípravy na novú ústavu. Otázne ale je, kedy si slovenskí komunisti naplno uvedomili, že aj v nových mocenských podmienkach je presadenie federácie absolútne nereálne. Určite však bolo na ich konaní vidieť aspoň snahu odstrániť niektoré platné centralizačné opatrenia vyplývajúce z tretej pražskej dohody. Už polovica marca však ukázala, že sa vývoj bude uberať opačným smerom. Naznačovalo to napríklad vytváranie celoštátnych podnikov, organizácií a orgánov a rušenia dovtedy samostatných celkov v Čechách i na Slovensku. Možno uviesť zriadenie celoštátneho Československého rozhlasu, Československého štátneho filmu či podniku Štátne kúpele.⁴¹ Dňa 15. marca 1948 bol prerokovaný ďalší návrh ústavy, ktorý však ešte sprísňoval podriadenie povereníka voči ministrovi.⁴²

Vedenie KSČ neplánovalo ustúpiť zo svojich predstáv a hodlalo do ústavy zakomponovať centralizačné opatrenia, pričom slovenským komunistom stále nedôverovalo. To sa prejavilo napríklad v rozhodnutí zrušiť zákaz majorizácie, ktoré prijalo Predsedníctvo

³⁹ HUSÁK, ref. 37, s. 252. V kampani proti tzv. slovenským buržoáznym nacionalistom využil prvú vetu z Husákovho citovaného výroku Viliam Široký vo svojom referáte na ÚV KSS dňa 6. 4. 1950 ako podklad pre obvinenie z nacionalizmu. Prirodzene Široký vynechal ďalšiu Husákovu vetu o národných socialistoch. Pozri napr. NA, f. ÚV KSČ, 03/10, zv. 13. Poznámky k štátoprávnenému usporiadaniu vzťahov medzi českým a slovenským národom po februári 1948.

⁴⁰ RÁKOŠ, – RUDOHRADESKÝ, ref. 1., s. 139.

⁴¹ NA, f. ÚV KSČ, 03/10, zv. 13. Poznámky k štátoprávnenému usporiadaniu vzťahov medzi českým a slovenským národom po februári 1948.

⁴² Tamže.

ÚV KSČ 30. marca 1948.⁴³ Tohto zasadania sa zo slovenských funkcionárov zúčastnili Július Ďuriš a Vladimír Clementis. Predsedníctvo sa taktiež vrátilo k svojej ústavnej komisii, ktorej uložilo prerokovať budúce znenie ústavy.⁴⁴ Následne bol 16. apríla 1948 ÚNZ schválený príslušný zákon, ktorý rušil zákaz majorizácie.⁴⁵ Slovenskí komunisti tento návrh znovu bez odporu podporili.

Predsedníctvo ÚV KSS rozhodlo na svojom zasadaní 1. apríla 1948 o vytvorení komisie v zložení Viliam Široký, Štefan Bašťovanský, Jozef Šoltész, Ladislav Holdoš, Gustáv Husák, Július Viktory a Ladislav Novomeský, ktorá mala rokovať o novej ústave. Kultúrno-propagačné oddelenie spoločne s Ladislavom Holdošom malo tiež vypracovať návrh kampane o ústave medzi verejnosťou.⁴⁶ Keďže spojovacím článkom medzi Predsedníctvami ÚV KSČ a ÚV KSS bol predseda KSS Viliam Široký, všetky informácie a pokyny z Prahy týkajúce sa ústavy prenášal do Bratislavy práve on. Rovnako aj Ladislav Holdoš⁴⁷, ktorý sa asi najviac zo slovenských komunistov zúčastňoval rokovaní o tvorbe ústavy, patril v tomto období k ľuďom Viliama Širokého. Ani jedného z nich určite nemožno radiť k národne orientovaným slovenským komunistom, ale nedá sa tiež povedať, že z vnútorného presvedčenia presadzovali obmedzovanie slovenských národných orgánov v ústave. V tomto prípade zohrala úlohu stranícka disciplína.⁴⁸

Body novej ústavy sa prerokovávali aj na zasadnutiach Zboru poverníkov i na pôde Predsedníctva SNR, ktoré sa 26. apríla 1948 na svojom pätnástom zasadaní vyslovilo, že *„víta návrh novej ústavy, v ktorej vidí uskutočnenie všetkých tých národných, hospodárskych, sociálnych a kultúrnych požiadaviek, za ktoré v minulosti bojoval český a slovenský ľud,“* avšak taktiež konštatovalo, že *„legislatívny zbor SNR vypracoval celý rad pripomienok, ktoré boli poslané príslušnej komisii na Ministerstvo vnútra. Pokiaľ ide o pripomienky okresných národných výborov, miestnych národných výborov, ako aj ostatných organizácií, ktoré*

⁴³ NA, f. ÚV KSČ – Predsedníctvo, 1945-1954, zv. 2 (mikrofilm). Zasadanie Predsedníctva ÚV KSČ zo dňa 30. 3. 1948. Zrušenie zákazu majorizácie v tomto prípade znamenalo, že pre prijatie ústavy nie sú potrebné hlasy väčšiny slovenských poslancov.

⁴⁴ *Tamže*. Komisiu tvorili Klement Gottwald, Václav Kopecký, Alexej Čepička, Jaromír Dolanský, Viliam Široký, Vladimír Procházka a Antonín Gregor.

⁴⁵ Išlo o zákon č. 74/1948 Zb. z.

⁴⁶ SNA, f. ÚV KSS – Predsedníctvo, šk. č. 789. Zasadanie Predsedníctva ÚV KSS zo dňa 1. 4. 1948.

⁴⁷ Ladislav Holdoš nemal právnické vzdelanie. Pôvodne pracoval ako bankový úradník v Ružomberku. Jeho úloha pri tvorbe novej ústavy bola najmä pri rokovaní s vedením KSČ, ktorému predkladal slovenské návrhy a pripomienky. Tie však vypracovávali slovenskí komunisti majúci právnické vzdelanie. Menovite by sme mohli uviesť Júliusa Viktoryho, Ivana Horvátha, Gustáva Husáka, Jozefa Šoltésza alebo i Vladimíra Clementisa.

⁴⁸ V roku 1950 sa aj rokovaniami o novej ústave, resp. pripomienky slovenských funkcionárov stali podkladmi pre obvinenia z tzv. slovenského buržoázneho nacionalizmu. Ešte viac sa tieto obvinenia zvýraznili pri súdnom procese s Gustávom Husákom a spol. v apríli 1954. Husák, Novomeský, Okáli, Holdoš a Horváth boli obviňovaní zo separatizmu, snahy odtrhnúť Slovensko od Čiech, pričom tieto svoje údajné ciele sa mali snažiť vtesnať v podobe rozsiahlych právomocí slovenských národných orgánov aj do konečného znenia ústavy. Pozri ABS, f. MNB, a. j. č. ZV-62-MV. Záznam z procesu s Gustávom Husákom a spol.

dochádzajú do Úradu Predsedníctva SNR, tieto nech sú po preskúmaní ich závažnosti postúpené Ústrednému akčnému výboru SNF. “⁴⁹ V rozpore so skutočnosťou sa ďalej hovorilo o tom, že nová ústava predstavuje vyvrcholenie doterajšieho vývoja v pomere českého a slovenského národa, že bude postavená na princípe rovnoprávnosti oboch národov. Predsedníctvo sa taktiež odvolávalo na známu tézu o dosiahnutí rovnoprávnosti pomocou ekonomického vyrovnania Slovenska s českými krajinami.⁵⁰

Na zasadnutí predsedníctva ÚV KSČ 3. mája 1948 predložili prítomní slovenskí funkcionári (Vladimír Clementis, Jozef Šoltész a Ladislav Holdoš)⁵¹ niekoľko pripomienok a návrhov na rozšírenie právomocí SNR a to vo väčšej miere, než boli navrhované v novej ústave. Tieto „slovenské“ návrhy schválilo Predsedníctvo ÚV KSS na svojom zasadnutí dňa 11. apríla 1948 a to vrátane Viliama Širokého, ktorý mal celú vec prerokovať s Klementom Gottwaldom.⁵² Slovenskí komunisti žiadali zmeniť v návrhu novej ústavy otázky týkajúce sa vedy, tanečného umenia, starostlivosti o tlač a spravodajstvo, školstvo a cestovný ruch. Nešlo teda o žiadne zásadné body. Jozef Šoltész na úvod rokovania povedal, že „*pokiaľ sme hovorili o týchto otázkach so súdruhom Širokým, povedal nám, aby sme sa k tomu stavali pružne.*“⁵³ Z celého vystupovania slovenských funkcionárov bolo zrejmé, že konajú podľa direktív Viliama Širokého a majú ustúpiť požiadavkám Predsedníctva ÚV KSČ.

Najostrejšie proti slovenským návrhom vystupoval Václav Kopecký, ktorému prekážalo takmer všetko. Podporovali ho aj ďalší členovia Predsedníctva, vrátane Klementa Gottwalda. Clementis, Holdoš a Šoltész väčšinu času iba mlčky počúvali a vyjadrovali sa iba minimálne, resp. Holdoš interpretoval Širokého názory. Neozval sa žiaden zásadný protest, námietky a ani nič podobné. Závery prijaté na Predsedníctve boli akceptované a zo slovenských návrhov vedenie KSČ odobrilo iba posilnenie právomocí v rámci stredného a odborného školstva. Väčšie kompetencie v oblasti vedy, kultúry, zdravotníctva a informácií boli zamietnuté ako nezlučiteľné s jednotou štátu.⁵⁴ Zamietol sa slovenský rozhlas, film, zrušila sa slovenská tlačová kancelária ZAS. Niektorí českí funkcionári ako napríklad Antonín Zápotocký ani nechápali, na čo je po februárových udalostiach vôbec potrebné riešiť nejaké slovenské otázky. Rovnako neboli akceptované ani návrhy na väčšiu samostatnosť

⁴⁹ SNA, f. Úrad Predsedníctva SNR, šk. č. 89. Zápisnica z 15. zasadania Predsedníctva SNR zo dňa 26. 4. 1948.

⁵⁰ Tamže.

⁵¹ Viliam Široký a Július Ďuriš sa z rokovania ospravedlnili.

⁵² SNA, f. ÚV KSS – Predsedníctvo, šk. č. 789. Zasadanie Predsedníctva ÚV KSS zo dňa 11. 4. 1948.

⁵³ NA, f. ÚV KSČ – Predsedníctvo, 1945-1954, zv. 2 (mikrofilm). Zasadanie Predsedníctva ÚV KSČ zo dňa 3. 5. 1948.

⁵⁴ Tamže. Pozri tiež RYCHLÍK, ref. 31, s. 121.

Zboru povereníkov a jeden z mála minimálnych ústupkov bol ten, že sa členom SNR priznal titul poslanca.⁵⁵

Nová ústava, ktorá dostala podľa dátumu svojho prijatia názov *Ústava 9. mája*, bola slávnostne prijatá vo Vladislavskej sále Pražského hradu.⁵⁶ Všetkých prítomných 246 poslancov ÚNZ hlasovalo manifestačne za, nikto nebol proti a ani sa nikto nezdržal hlasovania.⁵⁷ Slávnostného zasadania sa zúčastnili zástupcovia diplomatického zboru, Zboru povereníkov, SNR, spoločenských organizácií a tiež zástupcovia cirkví. Komunisti spravili ústave veľkú propagačnú kampaň, v rámci ktorej sa organizovali tzv. diskusie o ústave medzi občanmi. Údajne sa jej zúčastnilo v celej republike až milión ľudí.⁵⁸ Ešte pred samotným hlasovaním predniesol prejav predseda vlády Klement Gottwald, ktorý prítomných poslancov vyzval, aby „*návrh novej ústavy prijali jednomyselne a manifestačne. Nová ústava zaručuje, že v budúcnosti bude u nás vôľa ľudu zákonom.*“⁵⁹ Ústavný expert KSČ Vladimír Procházka zase označil novú ústavu za „*ústavu cesty k socializmu.*“⁶⁰

Ústava 9. mája hovorila o ČSR ako o ľudovodemokratickej republike, do istej miery garantovala súkromné vlastníctvo (súkromné vlastníctvo podnikov do 50 zamestnancov a vlastníctvo pôdy do 50 ha), ktoré sa však reálne nedodržiavalo, potvrdila existenciu slovenských národných orgánov a zakotvila asymetrický model štátoprávneho usporiadania. Z pohľadu KSČ boli najdôležitejšie tie jej ustanovenia, v ktorých sa hovorilo o obmedzení súkromného vlastníctva. Slovenskej otázke sa týkal piaty oddiel ústavy (paragrafy 93-112). Podľa nich do kompetencie SNR patrili iba nepolitické otázky ako kultúra, školstvo, zdravotníctvo, sociálna starostlivosť a aj to iba v miere, ako jej to bolo vymedzené. Zbor povereníkov v podstate úplne zodpovedal vláde, ktorá ho mala právo menovať i odvolať a navyše rezortný minister mohol vykonávať svoju právomoc na Slovensku s vedomím povereníka priamo.

Ústava išla dokonca až tak ďaleko, že predseda vlády mal právo zvolávať či odročiť zasadania SNR, rozpúšťať ju alebo podpisovať zákony prijaté na jej pôde. Vláda mala právo veta voči zákonodarnej činnosti SNR a aj voči nariadeniam Zboru povereníkov. Jediným posunom vpred oproti minulosti bol fakt, že ústava uznala existenciu slovenského národa. Inak bola ústava odrazom komunistických predstáv o fungovaní nimi riadeného štátu. Pre vedenie KSČ nebola po získaní mocenského monopolu predstaviteľná federácia alebo aspoň

⁵⁵ Ref. 53.

⁵⁶ Išlo o ústavný zákon č. 150/1948 Zb. z.

⁵⁷ *Rudé právo*, roč. 28, č. 110, s. 1.

⁵⁸ *Rudé právo*, roč. 28, č. 108, s. 2.

⁵⁹ *Tamže*.

⁶⁰ *Tamže*.

v nejakej forme autonómia Slovenska, keďže udržanie si moci predpokladalo prísny centralizmus. O pár mesiacov neskôr sa to prejavilo i v prípade KSS, ktorá sa už aj oficiálne stala súčasťou KSČ.

Prezident Beneš s obsahom novej ústavy nesúhlasil, odmietol ju podpísať a v podstate na protest abdikoval. Do platnosti tak vstúpila až po jeho demisii (odstúpil 2. júna 1948, vláda tento akt vzala na vedomie 7. júna), keď ju podpísali všetci členovia vlády a premiér Klement Gottwald. Komunistický režim však ústavu nikdy nerešpektoval, systematicky likvidoval súkromné vlastníctvo vrátane malých živností, bral roľníkom pôdu a v štátoprávnej otázke zaviedol tuhý centralizmus. Slovenskí poslanci po zrušení zákazu majorizácie nemali žiadnu šancu presadiť svoje návrhy, ktoré by sa týkali slovenských záležitostí či rozšírenia právomoci národných orgánov. Reálna výkonná moc ležala na centrálnej vláde a zákonodarná na Národnom zhromaždení, resp. v skutočnosti na vedení KSČ.

Taking over the Legislative and Executive bodies after February 1948 in Slovakia and the Constitution of May 9th

February 1948 epitomizes in the history of Slovak and Czechs people as a significant historical milestone which led to the rule of the Communist Party of Czechoslovakia. Throughout forty years, the Party had dominating power over the country. Beside the fact that the Communist Party was realising a purge of the society, shortly after taking over, they achieved to obtain monopoly over both legislative and executive bodies. Specifically in Slovakia, it concerned the Board of Commissioners and the Slovak National Council. In case of Czechoslovakia, it was the National Constituent Assembly. Thus the Communists could later easily approve the Constitution, which they actually proposed. Its preparation started in 1946, but the entire process took around two years. The Constitution partially limited the private ownership and significantly limited the competences of Slovak national authorities. However, in reality, the citizens never followed the rules.

Keywords: Slovak National Council, Communist party of Czechoslovakia, The Board of Commissioners, Constitution

http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=historia_nova

ČERNÁK, Tomáš. Ovládnutie zákonodarných a výkonných orgánov po februári 1948 na Slovensku a Ústava 9. mája. In *Štúdie (ne)dávnych čias*. Historia nova 8. [online] Bratislava : Stimul, 2014, s. 72-86. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/Hino8.pdf>